

بررسی تأثیر منفی اشتغال زنان بر خانواده متأثر از جریان فمینیسم^۱

چکیده: در اسلام تشکیل خانواده مقدس است و دارای جایگاه و اهمیت خاصی است. جریان فمینیسم با تفکر دفاع از حقوق زن؛ اشتغال زنان را ترویج کرده تا به تواند به صورت غیر مستقیم اهداف خود را بر خانواده وارد کند. بسیاری از اهداف این جریان مخالف اسلام بوده و برای نظام خانواده آسیب هایی از جمله بی توجهی به تقسیم وظایف و نقش ها، تغییر ساختار نظام خانواده، تضعیف روابط درست و با نشاط زوجین، افزایش آمار طلاق؛ کم شدن میل به فرزند خواهی و کم شدن روابط مادر و فرزند را به همراه دارد.

برای کم شدن آسیب های اشتغال زنان راهکارهایی به بانوان داده شده است؛ پرهیز از کارهای تمام وقت و کارهای که شیفت شب دارند، انتخاب کارهای که متناسب با روحیه زنانه است و برنامه ریزی کردن در کارهای خود برای ارتباط و تعامل بیشتر با همسر و فرزندان در زمانی که در خانه حضور دارند. ... راهکارهای که برای جلوگیری از پیامدهای منفی اشتغال زنان به دولتمردان داده شده است می توان به ساختن مهدکودک ها در محل کار بانوان، وضع کردن قوانین به نفع زنان خانه دار به خصوص زنان سرپرست خانه، تریج جایگاه زنان خانه دار و نقش مادری توسط رسانه ها، و... اشاره کرد.

کلید واژه: پیامدهای منفی، اشتغال زنان، بر خانواده، جریان فمینیسم

^۱. سهیلا مرادی، طلبه سطح سه

مقدمه: اسلام بر خلاف برخی آیینها که رابطه جنسی را ذاتاً پلید می‌شمارند، تجرّد را مذموم می‌شمارد^۱ و ازدواج را مقدس، مایه تسکین و آرامش،^۲ سنت رسول خدا (صلی الله علیه و آله)،^۳ پوشاننده عیبه‌ها، حفظ‌کننده حیثیت، شرف، دین، معنویت و تقوا می‌داند. همچنین محبت بین زن و مرد را جزء اخلاق انبیا، تشکیل خانواده را محبوب‌ترین بنا در نزد خدا، عامل باز شدن درهای رحمت حق به سوی انسان، نیکویی اخلاق، وسعت روزی، تقویت جوانمردی، راه صحیح و مشروع بقای نسل، سبب دستیابی به نیمی از دین معرفی می‌کند.^۴

با آنکه در مکتب اسلام خانواده دارای جایگاه و اهمیت ویژه‌ای است. اما متأسفانه جوامع اسلامی تحت برخی جریاناتی که در غرب شکل گرفته قرار می‌گیرند. و این جریانات به صورت مستقیم و غیر مستقیم در سبک زندگی مسلمانان و کانون خانواده نفوذ کرده و پیامدهای منفی خود را بر آن می‌گذارند یکی از این جریانه‌ها، جریان جنبش فمینیست است که مخالف بنیان خانواده است و به صورت غیر مستقیم در صدد براندازی ساختار نظام خانواده است. جریان فمینیسم از طریق اشتغال زنان می‌خواهد به برخی از اهداف خود در نابودی خانواده دست پیدا کند. اشتغال زنان دارای پیامدهای مثبت و منفی است و اثرات این پیامدها بر زنان و جامعه و خانواده ظهور و بروز پیدا می‌کند. این مقاله بر آن است که پیامدهای منفی اشتغال را که متأثر از جنبش فمینیسم و اثرگذار بر اعضای خانواده است بررسی نماید.

^۱ . پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: شرارکم غزّابکم و الغزّاب اخوان الشیاطین (حسین بن محمد تقی نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۵، قم: مؤسسه آل‌البیت، ۱۳۶۳، ص ۴۸۳)

^۲ . و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم أزواجاً لتسکنوا إلیها و جعل بینکم مودةً و رحمةً ان فی ذلک لآیاتٍ لِّقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ. (روم (۳۰)، آیه ۲۱)

^۳ . پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود: «ازدواج سنت من است و هر که از آن روی گرداند از من نیست» (محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۳۱، بیروت: مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۴ ه ق، ص ۱۳)

^۴ . پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انسان مطلوب، چاپ سوم، قم: ۱۳۹۰، ص ۵۱۰

زیرا اگر خانواده و مسئولین از پیامدهای اشتغال زنان که متأثر از جریان فمینیسم است آگاهی یابند هوشیارانه تر با این جریان برخورد کرده و از پیامدهای زیان بار این جریان جلوگیری می کنند.

عوامل تاثیر گذار بر اشتغال زنان

۱. عصر روشن گری

در عصر روشن گری، تحولات فروانی در عرصه علم و صنعت از یک سوی و فضای اجتماعی و اقتصادی از سوی دیگر و سبک زندگی از سوی سوم رخ داد. رشد بی سابقه دانش و صنایع، مکانیزه شدن بازار کار و بالا رفتن سطح تولید، فضای اشتغال را تخصصی، سود آور و از نظر مهارتی و ارتباط با توان جسمی آسان تر کرد.^۱ در فضای اجتماعی و اقتصادی، کار و فعالیت مزدی اهمیت یافت. کسانی که به کسب در آمد می پرداختند، شهروندانی مفیدتر به شمار می آمدند که با دادن مالیات می توانستند سهم بیشتری در بهبود وضعیت اجتماع بر دوش گیرند. بنابراین فرد بیکار، غیر مفید معرفی شد. حاکمیت لیبرالیسم، اصالت یافتن رفاه، لذت و استقلال، سبک زندگی مردم را تغییر داد. مردم مصرف گراتر شدند. در نتیجه به آن نیازمند شدند که همه افراد بزرگ سال خانواده کار کنند. افزایش تورم و برخی مسائل خاص اقتصاد سرمایه داری نیز در کشاندن اعضای خانواده به ویژه زنان به عرصه اشتغال بسیار تأثیر داشت.^۲

۲. فمینیست

از نیمه نخست قرن نوزدهم، جنبش فمینیستی با تأکید بر خواسته های زنان پا گرفت. زندگی زنان با گره خوردن به تغییرهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی که متأثر از جریان فمینیسم بود به طور جدی تغییر کرد. این تغییر ها، گرایش به فضای عمومی کار و اشتغال را اهمیت بخشید؛ به گونه ای که امروزه بین ۳۵ تا ۶۰ درصد زنان شانزده تا شصت ساله در بیشتر کشورهای اروپایی بیرون از خانه شغل در آمدزا دارند.^۳ گرایش به اشتغال در زنان ایرانی با تأثیر گرفتن این جریان زیاد شده است و اثر این جریان در سبک زندگی تغییراتی ایجاد کرده است. این تغییرها را که

^۱ حمیرا مشیرزاده، از جنبش تا نظریه اجتماعی، تاریخ دو قرن فمینیسم، تهران: شیراز، ۱۳۸۲، ص ۳۰، ۲۳.

^۲ امیلیا نرسیسیان، مردم شناسی جنسیت، تهران: نشر افکار؛ سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه)، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه مردم شناسی، ۱۳۸۳، ص ۵۶.

^۳ آنتونی گینز، جامعه شناسی عمومی، ترجمه منوچهری صبوری، تهران: نشر نی، ۱۳۷۶، ص ۵۶۰.

هریک عاملی برای رشد روز افزون اشتغال زنان بودند به طور خلاصه بر می شماریم:

۱. برتری یافتن کارمزدی بر کار غیر مزدی و تحقیر شدید کارهای خانگی زنان .

۲. یافتن احساس عزتمندی و کامیابی از اشتغال و تلقین احساس بی کفایتی به زنان خانه دار.

۳. جدا شدن عرصه عمومی از خصوصی و انحصار را ه های ثروت و قدرت در حوزه اجتماعی .

۴. ورود زنان به دانشگاه ها و کسب دانش های تخصصی برای ورود به جامعه تخصصی شده .

۵. نیاز اقتصاد سرمایه داری به مشاغل خدماتی که هم در اداره ها و سازمان های جدید به کار مشغول شوند و هم مؤسسه هایی مانند مراکز نگهداری از کودک و سالمند را اداره کنند؛ مؤسسه هایی که خود در اثر اشتغال زنان به وفور پدید آمدند. طبیعی است که زنان برای کار در این رده از مردان مناسب تر به نظر می رسیدند.

۶. نیاز نظام سرمایه داری به نیروهای کار ارزان که همواره اوضاع بازار کار را از نظر عرضه و تقاضا به سود کارفرما قرار دهد.

۷. کم اهمیت شدن پیوندهای خانوادگی و احساس مسئولیت مردان در قبال خانواده و کاهش حمایت های خانوادگی و نیز افزایش نگرانی زنان درباره تأمین آتیه.

۸. افزایش اوقات فراغت زنان به دلیل رشد تکنولوژی، اعمال سیاست های کاهش جمعیت و تنظیم خانواده و حضور بیشتر کودکان در خارج از خانه^۱

۹. فقر؛ به گزارش کمیسیون تساوی فرصت سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۷، اگر درآمد زنان متأهل نبود، شمار خانواد ه هایی که در فقر زندگی می کردند به سه برابر می رسید.^۲

^۱ فریبا علا سوند، زن در اسلام، ج ۲، چاپ دوم، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۹۲، صص ۲۷۰-۲۶۹

^۲ پاملا ابوت و کلروالاس، جامعه شناسی زنان، ترجمه منیژه نجم عراقی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۰، ص ۱۲۶

۱۰. نیاز کاذب به درآمد بیشتر به سبب پدید آمدن نیازهای غیر واقعی، تأثیر پذیری طبقه پایین تر از طبقه بالاتر همواره مخارج خانوار را بالا می برد. طبقه متوسط شهری در این باره بیشترین نقش را بر دوش دارند که معیارهای طبقه مرفه تر را در هزینه کردن های خود اعمال می کنند. این مسئله در جای خود به افزایش اشتغال زنان و کسب درآمد ایشان می انجامد.^۱

در این قسمت به اثبات جریان فمینیسم در ایجاد گرایش زنان به اشتغال برای بر اندازی نظام خانواده می پردازیم. از نظر بسیاری فمینیست ها، ازدواج چه در شکل رایج آن (خانواده سنتی بامرد نان آور وزن خانه دار) و چه در شکل متمرکز پیش از دهه پنجاه قرن بیست (خانواده کوچکی که ممکن است زن نیز کار کند و گاه یک یا دو بچه داشته باشد) همواره برای مردان راحتی بیشتر و برای زنان سختی فزاینده ایجاد می کند. از نظر آنان، همسران تعهداتی یکسان به هم نمی دهند. زن در قبال انجام وظایف همسری، مادری و خانه داری تنها از حمایت و اداره اقتصادی مرد برخوردار می شود. گفتنی است که همین حمایت و انفاق نیز از نظر فمینیست ها مشکلاتی بزرگ است. حمایت در نظریه فمینیستی تابلویی است که بر کلیشه ضعف انگاری زن مبتنی است. نفقه دادن مردان نیز نه یک خدمت بلکه عامل بزرگ وابستگی زنان است. همچنین در این دیدگاه وابستگی مالی زنان سر منشأ مهم مشکلات ریز و درشت زنان در خانه و اجتماع به شمار می آید. در این میان، فمینیسم رادیکال تندترین مواضع را درباره نقش همسری نشان داده است. این مبارزه در قالب مخالفت با ازدواج به طور کلی یا مخالفت با ازدواج رسمی و تعهد آمیز به طور ویژه، ترویج روابط آزاد، اصالت بخشی به روابط جنسی و تنوع آن، کوشش برای جداسازی روابط غریزی از فرآیند مادری و سرانجام برابری همه جانبه، به تنزل جایگاه همسری انجامید. بنابر آنچه گذشت، اصول همسری درنگرش فمینیستی

^۱ فرامرز رفیع پور، توسعه و تضاد کوششی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۹، ص ۲۱۲-۲۰۸

حضور مادر بیرون از خانه و در نتیجه ساعت های طولانی محرومیت کودک از مادر بیرون از خانه و در نتیجه ساعت های طولانی محرومیت کودک از مادر که یا در منزل تنهاست و یا در مهد کودک یا در مدارس به سر می برد بر فرزند تأثیر منفی می گذارد . از سوی دیگر، زمان ناکافی برای ابراز محبت و رسیدگی به فرزند و فشارهایی که مادر از ناحیه تعدد نقش ها ، همکاری نکردن اعضای خانواده و بالا بردن سطح انتظارهای آنان احساس می کند، موجب می شود وی ناخود آگاه این فشارها را به فرزندان نیز وارد آورد .

فرزندان در مراحل گوناگون رشد به شکل های متفاوت به والدین خود، به ویژه به مادر نیازمندند. در سال های آغازین به حضور فیزیکی نیاز دارند؛ زیرا این حضور به آنها احساس ایمنی می بخشد. اما انسان ها در همه دوره کودکی و نوجوانی نیازمند آن اند که به گونه ای متمایز، محبوب و مطلوب والدین خویش باشند . این مسئله به رشد عاطفی آنان کمک می کند. بنابر پژوهش ها ، اشتغال تمام وقت زنان می تواند بر پیشرفت تحصیلی و توانایی هوشی کودکان اثرگذار باشد.^۱

کودکی که به خاطر اشتغال تمام وقت مادر از محبت مادر محروم است در نفس خویش احساس حقارت و کمبود و محرومیت می کند و برای هر گونه انحرافی آمادگی دارد. منشأ بسیاری از تند خویی ها ، خشونت ها ، لجاجت ها ، بازی ها ، بدبینی ها و زورگویی ها ، نا امیدی ها ، افسردگی ها و گوشه گیری ها، محرومیت از محبت و توجه مادر است. هرچند مراکز تربیتی و پرورشگاهها در مواقع عدم حضور مادر بتوانند تأمین معاش و رفع نیازهای جسمی کنند، ولی هیچ گاه نمی توانند محبت های بی دریغ و سرشار مادران را انثار فرزندان کنند.^۲

از نظر روان شناسان ، کودکانی که همواره از پرتوی محبت خانواده به خصوص آغوش پر مهر مادر

^۱ . فریبا علا سوند ، زن در اسلام ، ج ۲، چاپ دوم؛ ص ۲۷۷-۲۷۶

^۲ . مرتضی مطهری، نظام حقوق زن در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۴، ص ۱۶۹، با اندک تصرف

برخورد دارند، سالم تر وبا هوش تر از کودکان پرورشگاهی و کودکانی هستند، یکی از عوامل عقب افتادگی کودکان دوری از محیط خانواده است. زیرا ثابت شده است که محیط خانواده در رشد عقل و عواطف کودکان تأثیر به سزایی دارد و گرم کردن کانون خانواده بیشتر وظیفه مادر است. ناراحتی عصبی در میان کودکانی که در محیط های شبانه روزی به دلیل اشتغال مادران به سر می برند بیشتر شایع است.^۱

واژ تأثیرات اساسی که والدین بر فرزندان دارند نقش الگو دهی آنان است کودکانی که هر دو والد آن اشتغال دارند و کم تر با فرزندان خود در ارتباط هستند. این کودکان در فراگیری نقش خود دچار مشکل می شوند به همین ترتیب اگر پدر و مادر نتوانند نقش خود را به درستی ایفا کنند والگوی صحیح و مناسبی برای فرزندان خود باشند، بی تردید دشواری های فروانی برای فرزندان آنها پیش خواهد آمد.^۲ زیرا در صورت فقدان الگو بودن پدر و مادر فرزندان الگوهای زندگی خود را از دیگران کسب می کنند که ممکن است در الگو بودن دارای شخصیت مناسبی نباشند.

راهکارهای برای جلوگیری از کم شدن پیامدهای منفی اشتغال زنان بر اعضای خانواده

الف: راهکارهایی برای زنان

۱. زنان شغل های متناسب با ویژگی های جسمانی و روانی زنانه برگزینند تا آسیبی به روحیه زنانه آنها وارد نشود.

۲. پرهیز کردن زنان از کارهایی که تمام وقت است و از کارهای که شیفت شب دارد.

۳. اجتناب از فرهنگ رفاه زدگی و تجمل گرایی و اسراف؛ زیرا این عوامل خود زمینه ایی هستند که زن و مرد مجبور شوند بیشتر کار کنند.

^۱ . محمد علی السادات، رفتار والدین با فرزندان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲، ص ۸۲، با تصرف
^۲ . سید جعفر شیخ الاسلام، پرورش کودک، بی جا: انتشارات امیری، ۱۳۷۰، صص ۵۶-۵۵ با تصرف

۴. زنان در ابتدای زندگی و دوران بارداری از کار خود کم کنند تا به توانند در مسئولیت اصلی خود (همسری تدبیر امور خانه ،مادری)بهتر ایفای نقش نمایند.

۵. برنامه ریزی کردن برای اینکه بیشتر ساعتی که در خانه حضور دارند با همسر و فرزندان خود در ارتباط و تعامل باشند .

۶. تقسیم کار ووظایف براساس دستورات اسلام ،مدیریت و تدبیر کارهای خانه با زنان ، مدیریت کارهای خارج از منزل با شوهر .

ب : راهکارهایی برای دولتمردان

۱. فراهم کردن زمینه اشتغال مردان در اولویت برنامه ریزی دولتمردان ؛ با توجه به اینکه در اسلام وظیفه مرد نفقه دادن است.

۲. ساختن مهد کودک وکودکستانها در محل کار بانوان تا امکان ارتباط فرزندان با مادران در هر زمانی که نیاز است فراهم باشد.

۳. فراهم کردن شرایط بهتر برای زنان خانه دار با وضع کردن قوانینی که دفاع از حقوق زنان خانه دار می کند. به خصوص وضع کردن قوانین خاص برای زنان سرپرست که تأمین کردن معیشت خانواده برعهده آنان است .

۴. استفاده کردن دولت از رسانه ها برای نشان دادن جایگاه زنان خانه دار ومادران وجلوگیری از تضعیف جایگاه آنان در اجتماع .

۵. برنامه ریزی کردن وفراهم کردن زمینه هایی اشتغال زنان متناسب با روحیات آنان (توسط دانشگاهها وارگان های مرتبط با اشتغال زنان)مانند ایجاد کارگاه ها و توسعه دادن در مشاغل خانگی ونشان دادن زنان موفق در این عرصه برای ترویج این فرهنگ در زنان خانه دار .

نتیجه: دین اسلام کامل ترین دین است و برای کمال ورشد انسانها با توجه به ویژگی جسمی وروحي آنها دستورات وبرنامه آورده است . باید به برنامه های دین اسلام در

سراسر زند گی توجه شود. واز آنجا که در روایات بسیار تاکید شده ، مومن باید زیرک باشد در اعتقادات و تفکر خود تابع جریانات انحرافی قرار نگیرد که به خود و دیگران آسیب برساند. بر زنان واجب است جایگاهی که اسلام به آنان داده است بشناسند تا تحت تأثیر جریاناتی مانند فمینیسم و غیره قرار نگیرند که هم خود و خانواده شان آسیب ببینند.

فهرست منابع:

قرآن کریم

۱. ابوت، پاملا و کلروالاس، جامعه شناسی زنان، ترجمه منیژه نجم عراقی، تهران، نشر نی، ۱۳۸۰
۲. السادات، محمد علی، رفتار والدین با فرزندان، تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲
۳. بستان نجفی و همکاران، حسین، اسلام و جامعه شناسی خانواده، چاپ پنجم، قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۹
۴. پژوهشکده تحقیقات اسلامی، انسان مطلوب، چاپ سوم، قم: ۱۳۹۰
۵. دورکیم، امیل، درباره تقسیم کار اجتماعی، ترجمه باقر پرهام، بابل: کتاب سرای بابل، ۱۳۶۹
۶. رفیع پور، فرامرز، توسعه و تضاد کوشی در جهت تحلیل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماعی ایران، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۹
۷. سگالن، مارتین، جامعه شناسی تاریخی خانواده، حمید الیاسی، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۴
۸. شیخ الاسلام، سید جعفر، پرورش کودک، بی جا: انتشارات امیری، ۱۳۷۰
۹. علا سوند، فریبا، زن در اسلام، چاپ دوم، قم: دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، ۱۳۹۲

۱۰. گیدنز ، آنتونی ، جامعه شناسی عمومی
، ترجمه منوچهری صبوری ، تهران: نشر نی، ۱۳۷۶
۱۱. گیدنز، آنتونی ، با همکاری کان بردسال ، جامعه شناسی
، ترجمه حسن چاوشیان ، تهران: نشر نی، ۱۳۸۵.
۱۲. مجلسی ، محمد باقر ، بحار الانوار ، بیروت، مؤسسه
الوفاء، ۱۴۰۴ ه ق
۱۳. مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام
در اسلام، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۴
۱۴. مشیرزاده ، حمیرا ، از جنبش تا نظریه اجتماعی ، تاریخ
دو قرن فمینیسم، تهران: شیرازه، ۱۳۸۲
۱۵. مینوچین، سالوادور، خانواده
درمانی، مترجمان محسن وزهره دهقانی ، تهران: امیر
کبیر، ۱۳۷۶
۱۶. موسوی، یعقوب، تعارض اشتغال زنان در خانه
و اجتماع، تهران: مرکز امور زنان و خانواده، ۱۳۸۴
۱۷. میشل، آندره، جامعه شناسی خانواده و ازدواج ، فرنگیس
اردلان، تهران: دانشکده علوم اجتماعی و تعاون، ۱۳۵۴
۱۸. نوری، حسین بن محمد تقی ، مستدرک
الوسائل، قم: موسسه آل البيت، ۱۳۶۳.
۱۹. نرسیسیانس ، امیلیا ، مردم شناسی جنسیت ، تهران: نشر
افکار سازمان میراث فرهنگی کشور، (پژوهشگاه معاونت
پژوهشی ، پژوهشکده مردم شناسی، ۱۳۸۳